

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS.

A ROMÁN NEMZETI PARASZTPÁRT ÉS AZ ERDÉLYI KISEBBSÉGEK.¹

VAJDA-VOIVOD Sándor, hajdan a magyar parlamentben a román nemzetiségi párt egyik vezére, később az új Románia első parlamentáris miniszterelnöke és román részről a trianoni békeszerződés aláírója, a román nemzeti parasztpárt erdélyi hivatalos lapjának, a „Patria“-nak húsvéti számába „Natiunea Dominanta“ (uralkodó nemzet) címmel cikket írt. Hogy az erdélyi magyar nép miként ítéli meg az erdélyi románság jelenlegi politikai helyzetét, e cikkben a következőképpen illusztrálja:

Azt kérdezte egy falusi székely embertől: mit gondol? — mi különbség van a háború előtti és a mostani állapotok között? — Akkor — felelte a székely — útlevel nélkül nem mehettünk át a Kárpátokon. Most nem kell útlevel, mert elfoglaltuk Romániát. — Hogyan? Hiszen most az oláhok uralkodnak rajtatok. — Rajtunk nem, — válaszolta a székely — mert az erdélyi oláhok ma is csak oláhok. Rajtunk a bukarestiek uralkodnak.

Vajda-Voivod azt mondja, hogy a székely nagyon helyesen ítélte meg az általános politikai helyzetet. Csak abban hibázott, hogy a liberális pártot összetévesztette a bukarestiekkel. De nyomban igazat ad neki, mikor megállapítja, hogy a liberális párt azonosítja magát az „uralkodó nemzet“-tel. Magát tartja a románizmus egyedüli képviselőjének, — sőt az egész Romániáénak is. Egy szóval, ma Romániában ez a párt az „uralkodó nemzet“, amely „számba sem veszi a törvényt, ha az erdélyi oláhokról, vagy a magyarokról van szó“.

Mikor Vajda-Voivod megállapítja ezeket, nemcsak magáévá teszi a falusi székely véleményét, hanem az erdélyi románságnak jelenlegi politikai helyzetét is a valóságnak megfelelően jellemzi. Az ő felfogása és a falusi székelyé között csak annyi különbség van, hogy szerinte Romániát nem az erdélyi magyarok, sőt még nem is az erdélyi románok foglalták el, hanem megfordítva, Erdélyt foglalta el a maga számára a liberális párt, „amely nem ismer semmiféle törvényt, ha erdélyi oláhról, vagy magyarról van szó“.

Ha valaki megkérdezné oly módon valamelyik értelmesebb erdélyi román parasztot, mint megkérdezte Vajda-Voivod a falusi székelyt, teljes bizonyossággal azt a választ kapná, hogy a különbség a régi és a mostani állapotok között csak annyi, hogy akkor a magyarok voltak az urak, most pedig a bukarestiek. De azt sem mulasztaná el hozzátenni, hogy akkor mégis jobb volt, mert a szegény embernek, ha egyenes úton járt, pénz nélkül is megvolt a maga igazsága. Az „egyesülés“ után csak annak van igazsága, akinek pénze van, mert a bukaresti urak pénzért mérik az igazságot az erdélyi románnak éppen úgy, mint az erdélyi magyarnak.

Az erdélyi román intelligens ember nem lenne ilyen őszinte. Annyit azonban egész határozottsággal elismerne, hogy az erdélyi románnak egy hajszállal sincs jobb dolga, mint az erdélyi magyarnak, vagy szásznak. Az óhajtott „nemzeti egyesülés“ megtörtént, de Nagy-Romániában nem

¹ E cikkünk szerzőjét, szerkesztőbizottságunk tagját, a román történet és politika Európában legkitűnőbb ismerőjét, ötven éves írói jubileuma alkalmával hálával és szeretettel köszöntik a Magyar Szemle írói és, hisszük, olvasói is. *A szerk.*

találta meg az erdélyi románság azt a boldogságot, anyagi jólétet és politikai szabadságot, amit annyira várt, sőt annyira biztosra is vett. Tulajdonképpen nem történt semmi egyéb, mint a magyar igának felcserélése a liberális párti zsamoktság román nemzeti színű igájával. Erdélynek minden anyagi és erkölcsi java ma a királyságbeli románság birtokába jutott. Az erdélyi románságnak megmaradt régi örökség gyanánt Erdély minden terhe, minden nyomorúsága és minden baja.

Tűlzás nélkül megállapítható, hogy az erdélyi románság — úr és paraszt egyformán — keserű csalódást érez lelkében a „nemzeti egyesülés“ után. Az a kérdés most már: miben csalódott az erdélyi románság?

Az erdélyi románságnak általánosan elismert nagytekintélyű politikai vezére, Maniu Gyula, a bukaresti ^Román Társadalomtudományi Társaság“-bán (Institutul Social-Roman) 1924-ben előadást tartott a román állam kisebbségi kérdésének megoldásáról. Ennek az előadásnak fejtegetéseiből egész bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy mit remélt Maniu és vele együtt az egész erdélyi román értelmiség a maga javára a „román fajnak régóta óhajtott egyesülésé“-től? Az ő felfogásuk szerint az egységessé lett román nemzet bármilyen pártállású kormányának nemzeti politikája Erdélyben a következőket tartozik állandóan követendő cél gyanánt szemei előtt tartani:

Az állam hatalmát arra kell felhasználni, hogy a földművelés, a kereskedelem, az ipar, az erdélyi románságnak egész gazdasági élete és társadalmi szerkezete megerősíttessék. Az erdélyi román nép társadalmi szerkezete a középosztály és a nemzeti termelést végző iparos- és kereskedőosztály hiánya miatt tökéletlen és egészségtelen. Erdély városainak elrománosításával és egy középosztály megalkotásával kell a román nép társadalmi szervezetét egészségesebbé tenni. Arra kell törekedni, hogy a román nép az állami hatalom egész erejével a műveltség, az anyagi jólét, a nemzeti és a lelki egységnek arra a fokára emeltessék, amelyre a magyarság a magyar állam pártfogásával és a közpénzek felhasználásával eljutott. A román tudományt, művészetet és közműveltséget ki kell fejleszteni és el kell terjeszteni minden megnyilatkozásában az állam anyagi eszközeinek korlátozása és kímélése nélkül mindenütt az országban. A mindkét felekezetű román egyházat az állam összes erejével kell támogatni, mert nem szabad elfelejteni, hogy Erdélyben a vallás- és az egyház tartották fenn a román fajt. Általában, ami a román egyházakat, műveltséget, tudományt, a román nép társadalmi, gazdasági és kulturális megerősödését illeti, a román államnak mindent el kell követnie, hogy Erdélyben helyreállíttassék a románság számarányának megfelelően az az egyensúly, amelyet elrontott a századokon át tartó idegen kormányzat, a múlt idők mostohasága és a román fajnak politikai széttagoltsága.

A Maniutól ily módon körvonalazott célok elérése és megvalósítása érdekében volt az erdélyi románságnak általános óhajtása és politikai programja a román királysággal való egyesülés. Az egyesülés után eltelt idő alatt, epizódyszerű rövid megszakításokat leszámítva, az állam összes hatalmi eszközeivel a liberális párt rendelkezett, amelynek kormányzata világos bizonyíték arra, hogy a bukaresti politikusok magatartását Erdéllyel szemben egészen más szempontok és célok szabták meg. Egyszerűen olyan meghódított román tartományként kezelték és kezdik, amelynek minden gazdagsága, ipara, kereskedelme és természeti erőforrásai csak arra valók, hogy az állami hatalom bukaresti birtokosainak javára szolgáljanak.

Az erdélyi román nemzeti párt az egyesülés után nagyon rövid idő múlva arra a meggyőződésre jutott, hogy a maga politikáját, amelyet nem éppen jogtalanul igazi román nemzeti politika gyanánt hirdetett és vallott, nem tudja megvalósítani, ha valamelyik romániai párttal nem szövetezik.

Évek teltek el, míg megtalálta a királyságbeli parasztpártban azt a pártot, amellyel egyesülve, programját kormányra jutása esetén megvalósíthatja.

A román parasztpárt háború után való alakulás. Programja eredetileg amolyan agrár-szocialista programú volt, mint Bulgáriában Stambulinszkié, Jugoszláviában Radicsé. Ezt az irányt szélsőségeiben dr. Lupu, a jelenlegi liberális kormány közmunkaügyi minisztere képviselte, aki a pártnak elméleti tudósa és vezére volt, a párt tényleges vezére, Michalache mellett. Ez a „topoloveni falusi tanító” sokkal realisabb és becsületesebb agrárpolitikusnak bizonyult, mint Lupu. Neki tulajdonítható, hogy a romániai parasztpárt nem maradt földosztogató forradalmi párt, hanem a szó jobb értelmében kisgazdapárttá alakult át.

A romániai politikai pártok közül csak egyedül az erdélyi román nemzeti pártnak és a királyságbeli parasztpártnak volt a román népben talaja, melyben gyökereit elsősorban az agrárreform végrehajtásával kapcsolatos visszaélések erősítették meg. Minden túlzás nélkül állítható, hogy ha Romániában lehetséges lenne gyalázatos erőszakoskodások és umalopások nélkül parlamenti képviselőket választani, akkor ennek az egyesült két pártnak kellene kormányra jutnia.

E pártok csak egyesülésük után lettek a mindenható liberális párttal szemben politikai erőt jelentő parlamenti tényezővé. Hozzájárult ehhez az a nagy erővesztés is, amelyet a liberális pártra Bradanu Jonel halála jelentett s amelyet Bratianu Vintilla, Dúca és Titulescu, bár tagadhatatlanul tehetséges és ügyes politikai vezetők, nem tudnak semmi körülmények között sem a maga egészében pótolni. Azonkívül a liberális kormányzat külügyi és közigazgatási politikájának elhibázott volta kezdett egyre károsabb módon mutatkozni. Románia nem tudott pénzügyeinek rendbehozatalára máig sem elfogadható kölcsönt szerezni a nemzetközi pénzpiacon, sőt a külföldön valóságosan hitelvesztetté lett. Titulescu a román közvélemény általános felfogása szerint az optánsperekben kudarcot vallott. A román külügyi politika nemcsak a semleges, hanem az angolszász és az olasz közvélemény előtt is, Rothermere lord egyre nagyobb hullámokat vető revíziós propagandája és Bethlen magyar miniszterelnök ügyes diplomáciájának sikerei következtében elveszítette eddigi előnyös pozícióit.

Megérkezett tehát az alkalmas időpont, amelyben a nemzeti parasztpárt megindíthatta rég tervezett, kormányzási rendszert buktató politikai hadjáratát. Maniu haditerve román kiadásban hasonlatosnak látszik az angol politikai pártok választási hadjárataihoz. Nagy propaganda gyűléseket tartottak az ország minden városában és vidéki központjában, hogy a közvéleményt maguk mellé állítva, a jelenlegi liberális párturalmat a nép szeméből erkölcsileg lehetetlenné tegyék. Ezek a zajos párt- és népgyűlések a közvélemény általános hiedelme szerint csak előkészítői lettek volna annak az egész politikai hadjáratot eldöntő és minden akadályt áttörő összpontosított támadásnak, amelynek színhelyét és idejét Gyulafehérvárban és május 6-ban állapították meg.

Természetesen, a kormány sem maradt tétlenül a nemzeti parasztpárt e hadi készülődéseivel szemben s ennek következtében Románia belső politikai élete olyan zajossá, harciássá és izgatottá lett már hónapok óta, aminő a nyugati államokhoz képest zajos politikai mozgalmak e hazájában is eddigelé szokatlan volt. A liberális kormányajtó a lehangosabban vádolta a nemzeti parasztpártot, hogy kíméletlen politikai hadjárata nem végződhetik másban, mint olyan zavaros belpolitikai helyzet felidézésében, amelynek eredménye a nagy küzdelmek és véres áldozatok árán megteremtett nemzeti egység megbomlása lesz.

A nemzeti parasztpárt szónokai és sajtója a leghatározottabban tagad-

tik e vádat, de hogy mi fog történni Gyulafehérváron és azután? — arról csak homályosan, — bár sokat sejtető módon, nyilatkoztak. A közvéleményben az volt legáltalánosabban elterjedve, hogy amolyan „Marcia su Bukarest“ lesz, mint aminő Mussolinié volt annak idején Róma ellen. Malin maga is ilyesfélét sejtetett, mikor azt mondta, hogy a nemzeti parasztpárt e hadjáratral nemcsak a liberális kormányt, hanem az eddig követett korrupción, erőszakon és törvénysértésen alapuló román kormányzasi rendszert akarja véglegesen megsemmisíteni. Olyan politikai és kormányzó rendszert szándékozik helyébe tenni, amely a törvény, a jog, a népszabadság és a közéleti erkölcs tisztaságán fog felépülni.

A magyar napisajtó egynéhány orgánuma, sőt a romániai politikai mozgalmak iránt érdeklődő magyar közvélemény egy része is hajlandó volt a nemzeti parasztpárt e politikai hadjáratából az erdélyi magyar kisebbségre vonatkozóan többféle, helyt nem álló következtetést levonni. Az elevebb képzelő tehetségűbe már látták az autonóm Erdély körvonalait kialakulni, — sőt olyan nagytekintélyű magyar publicista is volt, aki nem habozott megállapítani, hogy Maniu tulajdonképpen a magyarság malmára hajtja a vizet.

Azt, hogy Maniu mit tart helyes tornán nemzeti politikának Erdélyt illetően, már ismertettem. Ez ismertetésből világosan kiténik, hogy politikai ideálja egy, a mainál sokkal erősebb román Erdély, nem pedig az erdélyi három népfaj politikai egyenjogúságán felépülő autonóm Erdély. Ismertetett előadásában részletekbe menően kifejtette azt is, hogy minő módon és minő eszközökkel véli megoldhatónak a román állam megerősödésének érdekében a kisebbségi kérdést?

Az 1918 december elején tartott gyulafehérvári gyűlésnek abban a határozatában, amellyel Erdélynek a román királysággal való egyesülését kimondotta, van egy pont, amely teljes nemzeti szabadságot ígért az összes erdélyi társnemzeteknek, — amely minden népnek megadta azt a jogot, hogy közigazgatását, oktatásügyét, igazságszolgáltatását saját nyelvén és saját kebeléből választott egyének által inféztesse. -

Az Erdélyben lakó kisebbségbe — mondja Maniu ez előadásában — úgy értelmezik e határozatot, mintha abban a kisebbségek számára nemzeti autonómia foglaltatnék. A gyulafehérvári gyűlés nem adott és nem is adhatott ilyen nemzeti autonómiát a kisebbségeknek, mert annak csak poliglott államban van helye. Poliglottnak lehet nevezni az államot akkor, ha az egyes nyelvi és feji kisebbségek nagy néptömegei a társadalmi erők igazságos arányának következtében jogosítva vannak a hamisítatlan demokratikus állami berendezkedés következtében az egész állam élet vezetésére és szervezésére befolyást gyakorolni. Románia feji és nyelvi kisebbségembe szociális szerkezete olyan, hogy azok egyikének sincs meg a román állam keretében ez a jogosítottága. A legszamosabb kisebbség a magyar, amely alig 8%-a az összes népességnek, de az is szétszórva él a román nép kompakt tömegében egyes kisebb népszigetekben, minden földrajzi összefüggés nélkül; — kivéve a székelységet, — de annak száma nemcsak az állam összes népességéhez viszonyítva csekély, hanem magának az erdélyi magyarságnak is csak kisebbik felét alkotja.

Maniu szerint a kisebbségi kérdés gyakorlati megoldásának leghelyesebb módja az, amellyel az ő elnöksége alatt működött „Consiliu Dirigent“ I. számú dekrétuma kijelentette, hogy a Romániához csatolt régi magyar területen a nemzetiségek egyenjogosításáról szóló magyar törvényt kell érvényesnek tekinteni azzal a kiegészítéssel, hogy mindenütt, ahol a törvény a magyar államnyelv használatáról beszél, a románt kell érteni és e törvénynek a nemzetiségekre vonatkozó intézkedéseit kell ezentúl a magyarokkal és a többi kisebbségekkel szemben alkalmazni.

Amint látszik, Mamii a kisebbségi kérdés leghelyesebb megoldását az 1868-i magyar nemzetiségi törvényben látja megvalósítottnak. Mindaz, amit erre vonatkozóan a részletekben javasol, tulajdonképpen semmi egyéb, mint a nemzetiségi törvény egyes határozmányainak ismétlése nem egy esetben érdekes és jellemző megokolással. Alikor azt mondja, hogy a nemzeti parasztpárt a kisebbségekkel szemben ma is a gyulaféhevári határozat alapján áll, csak annyit ígér, hogy kormányra jutva, a romániai kisebbségeknek annyi jogot akar adni, mint amennyit a magyar állam 1868-ban a maga nemzetiségeinek a nemzetiségi törvényben biztosított.

Maniu ez előadásának a román kormányok kisebbségi politikájára vonatkozó kritikai része értékesebb, mint a konkrét javaslatokat tartalmazó. Nem tartja a román állam érdekeire előnyösnek, ha az állami és a községi hivatalokból a kisebbségi tisztviselőket a jelenlegihez hasonló kíméletlenséggel szorítják ki és rákényszerítik a független és szabad pályákra. Ez az eljárás semmi egyéb, mint helytelen és veszedelmes utánzása a magyar példának.

„A magyarok a románokat kiszorították a hivatalokból és rákényszerítették a szabadfoglalkozásokra. A magyar értelmiséget pedig beültették az államtól függő jól szituált hivatalokba. De 1918-ban ütött az igazság órája. A románok, mint egyetlen ember csatlakoztak a nemzeti forradalomhoz. Egyház, nép, értelmiség, papok, parasztek abban az egyetlen gondolatban egyesültek, hogy meghozva a gyulaféhevári határozatokat, átvegyék a hatalmat s így máról holnapra virradva, független elemekkel betöltötték az összes közhivatalokat. Viszont a magyarok, hozzászokva az állami gyámkodáshoz, nem rendelkezve semmiféle energiával és találékonysággal, amelynek forrása egyedül a megszokott öntevékenység, tájékozatlanul állottak. Saját hibájuk folytán a teljes politikai tétlenségre voltak kárhozhatóak. Nem voltak képesek ellenállást, vagy komoly tevékenységet kifejteni, hanem utasításokat és tanácsokat onnan vartak, ahonnan sorsuk addig is függött.”

Nem valószínű, hogy a nemzeti parasztpárt jelenlegi politikai hadjárata, amelynek a május 6-án megtartott gyulaféhevári gyűlés csak egyik taktikai mozzulata volt, győzelemmel fog végződni. E gyűlésnek nem volt meg az a döntő hatása, amelyet tőle a nemzeti parasztpárt vérmesebb tagjai reméltek és amelytől a kormány és pártja komolyan félték. Nem volt egyéb, mint eléggé imponáló megnyilvánulása a román tömeg érzelmének, mely lelkét szemben a jelenlegi politikai rendszerrel eltölti, de minden feltétele és biztosítéka nélkül annak, hogy „marcia su Bukarest“ legyen belőle.

Hozzá járult még a népakarat és érzés e megnyilvánulásának ellensúlyozásához Carol herceg londoni repülőgépes puccsa is, amelyről nem lehet megállapítani, hogy benne Carol herceg és barátai ügyetlenkedésének, vagy a londoni román követség agent provocateur-jei ravasz ugratásának volt-e több része? E sikertelen puccskísérelt végleg megsemmisítette a Carol-legendát. Carol herceg ma még Románia politikai kalandorainak szemében sem komoly trónkövetelő többé. A román kormány javára írandó az is, hogy e puccsal Carol meglehetősen kompromittálta a román nemzeti parasztpárt gyulaféhevári nagy tüntetését. Most bosszulta meg magát a nemzeti parasztpártnak az a kétértelmű magaviseleté, amelyet a Carol-kérdésben tanúsított. Tisztában volt vele a pártnak minden komolyabban gondolkozó tagja, hogy Carol nem lehet Románia királya, de azért taktikából engedte a párt a közvéleményben elterjedni azt a hitet, hogy a párt és Carol között a titkos egyetértés egy neme áll fenn. Kész volt azt a hangulatot, amely e feltevésnek velejárója volt, a viszonyokhoz képest esetleg a kormány ellen a maga javára felhasználni. Ez a londoni puccs a román kormányt hozzásegítette, hogy „egy csapással két legyet üssön“: megsemmisítette a Carol-legendát és kompromittálta ügyetlen puccsával a nemzeti parasztpárt kormányt buktatni akaró zajos politikai hadjáratát.

A gyulafehérvári gyűlés ennek következtében a nemzeti parasztpárt számára inkább félkudarc, mint félsiker volt. Ez a félkudarc azonban nem csüggesztette el a pártot. Maniu és társai kilenc nappal később újabb tüntető gyűlést tartottak Balásfalván az 1848-i emlékezetes „balásfalvi román nemzeti gyűlés” nyolcvanadik évfordulójának megünneplése címén. A párt el van határozva, hogy a harcot tovább folytatja minden erővel és minden eszközzel. Viszont a bukaresti politika hatalmasai is mindent el fognak követni, hogy Románia kormánya ne kerüljön a „topoloveni tanító” és a „szűklátókörű regionalista erdélyi politikus” kezébe.

Általánosan ismert és használt román szállóige, hogy „Romániában semmi sem lehetetlen”. Megtörténhetik tehát, hogy a nemzeti parasztpárt jelenlegi politikai hadjárata sikerrel fog jární és Románia kormánya mégis a „topoloveni tanító” és a „szűklátókörű regionalista erdélyi politikus” kezébe fog kerülni. Ekkor lesz ideje ama kérdés felvetésének, hogy Maniu, ki bizonyára sokat tanult nemcsak a régi magyar múlt, hanem a közelmúlt román kormányzási rendszerének hibáiból is, — azoknak az elveknek és ígéreteknek értelmében fogja-e a kisebbségi kérdést megoldani, amelyeket nemcsak ismertetett előadásában fejtett ki, hanem politikai hitvallásának egyik sarkalatos tételül állandóan hirdetett is?

Erdélyben úgy a román, mint a magyar és a szász közvéleményben általánosan el van terjedve az a vélekedés, hogy Maniu puritán gondolkozást becsületes politikus, ki a maga politikai elveit nemcsak a hangzatos program kedvéért hirdeti politikai taktikából, hanem komolyan hisz azoknak igazságában és ha a hatalom kezébe fog kerülni, meg fogja azokat valósítani.

Nincs semmi ok ez általános vélekedés igazságát kétségbe vonni. De, aki ismeri a román politikai életet, éppen e vélekedés igaz volta miatt nem hiheti, hogy Maniu Romániában „kormányképes” államférfiú lehessen. Minden országot népének értelmi, erkölcsi adottságai és belső lelki szerkezete által megkövetelt módszerrel és eszközökkel lehet kormányozni. Angliát bizonyára nem lehetne Mussolini fasizmusával, sem Franciaországot Lenin bolsevizmusával kormányozni. Maniu politikai elvei és módszere a nyugat-európai politikai gondolkozás és életfelfogás szülőttei. Bukarestből azonban csak a nyugateurópai politikai frázisoknak és a külső formáknak van kelete. Annak belső lényege és igazi tartalma nem érdekel ott senkit.

Ennek következtében az új Romániát sem lehet másképpen kormányozni, mint a régi román királyságot. Vagy erőszakkal és bottal, mint a régi román konzervatív kormányzati rendszerről mondták, vagy pedig erőszakkal és korrupcióval, mint a két Bratianu.

Eddigi politikai szerepléséből megállapítható, hogy Maniu nem akarja s talán nem is tudja e két politikai és kormányzati módszer egyikét sem megtanulni. Ha tehát a hatalom birtokába is jutna, nem tudná Romániát az általa hangoztatott puritán erkölcsök, jog-, törvény- és szabadságtisztelet alapján hosszabb ideig kormányozni és így nem lenne ideje sem, a kisebbségi kérdést semmi formában megoldani, vagy legalább nyugvópontra juttatni.

JANCSÓ BENEDEK.